

DESPRE UTILIZAREA CERAMICII TRADIȚIONALE ÎN CADRUL OBICEIURILOR RURALE

Roxana VIȘAN

ABOUT THE USE OF TRADITIONAL CERAMICS IN RURAL CUSTOMS

Abstract

Being one of the oldest forms of expression of what we call today "folk art", ceramics, through its products, was involved in the social life of the community, directly participating in the everyday life of man. It also played a major role in the important events that mark human existence: birth, wedding and death. From here, a special symbolism of pots and vessels in general was born, related to the shape and material from which they are made, their content, and depending on their practical or ritual destination. The present study discovers the way that the ceramic pots were used in the customs of the people from a specific area Buzău.

Cuvinte cheie: ceramică, folclor, obiceiuri tradiționale, nașterea, nunta
Keywords: ceramics, folklore, traditional customs, the birth, wedding

Din perioada neolitică și până astăzi, olăritul a fost o ocupație constantă, dezvoltându-se, de-a lungul timpului, o cultură a ceramicii, cu elemente specifice, legate de formă, culori, motive decorative, în funcție de zone și de destinația obiectelor: vase ritualice (consacrate sărbătorilor religioase sau evenimentelor importante din viață – nuntă, naștere, înmormântare), vase de decor pentru gospodăria țărănească, vase folosite în scopuri practice – ulcioare, străchini, căni, oale, sfeșnice, jucării etc., instrumente muzicale (ocarine, fluiere), componente arhitectonice ș.a.m.d.

Analele Buzăului XIV, Buzău, 2022, p. 275 – 280.

„O frumoasă legendă a folclorului românesc îngemănează actul primordial al facerii omului cu zămislirea vaselor de lut. Se spune că olarul a furat meșteșugul său de la Dumnezeu, care a creat omul din pământ și apă, modelându-l pe Adam din lutul moale, după chipul și asemănarea sa”¹. Neputând însuflă vasele, asemenea Atotputernicului, prin suflarea sa, olarul le-a supus focului, pentru ca dogoarea acestuia să le dea suflet, „glas limpede” și trăinicie.

Putem spune, așadar, că olăritul reprezintă cea mai veche și cea mai importantă „industrie casnică”, în care cele trei elemente esențiale – **apa, pământul și focul** – au prins viață în mâna țaranului român.

Fiind una dintre cele mai vechi forme de expresie a ceea ce numim azi „artă populară”, ceramica, prin produsele sale, a fost implicată în viața socială a comunității, participând în mod nemijlocit la viața de zi cu zi a omului. De asemenea, un rol major l-a avut și în cadrul evenimentelor importante ce marchează existența umană, de la naștere și până la moarte. De aici s-a născut și o simbolică aparte a oalelor și a vaselor în general, legată de forma și materialul din care sunt confecționate, de conținutul lor, cât și în funcție de destinația lor practică sau rituală. „Dubla lor funcțiune, ca obiecte de uz casnic și de ritual, a avut ca urmare varietatea ornamentației și folosirea acelor motive legate de reprezentarea simbolică a fecundității, a luptei forțelor negative cu cele pozitive”², a morții și dăinuirii sufletului. Motivele universale de origine străveche – soarele, pomul, șarpele, porumbelul, vulturul ș.a. sunt nelipsite olăriei românești.

Deosebite sunt obiectele lucrate cu ocazii speciale, astfel olăritul s-a bucurat de un adevărat cult în civilizația rurală, fiind prezent la evenimentele importante din viața omului, de la primul scăldat al nou-născutului cu ajutorul vasului de lut, la vasele de nuntă utilizate la diferitele obiceiuri ce însoțeau fericitul eveniment, până la înmormântare, când tradiția era să fie spartă o oală.

Așadar, făcând referire la momentele importante ale vieții omului și la obiceiurile ce decurg din acestea, nașterea este unul dintre momente în care este utilizat vasul de ceramică. Astfel, pornind de la scăldatul nou-născutului, moașa care aducea pe lume copilul, pune pe foc, la încălzit, apă, într-o oală mare de lut ce trebuia să fie musai nouă deoarece se spunea că: „precum suna oala cea nouă, așa și copilul nou-născut să aibă o voce curată, pătrunzătoare și plăcută”³. Apa din oală trebuia să fie curată, „neînceptă” (de la o fântână

¹ Diana Andreescu, *Ceramica din România în contemporaneitate: tradiție, inovație*, Timișoara, Editura Brumar, 2013, p. 6.

² *Ibidem*, p. 8.

³ Simion Florea Marian, *Nașterea la români – Studiu etnografic*, București, Editura Grai și Suflet – Cultura Națională, 1995, p. 57.

scoasă în primele ore ale dimineții sau de la un râu) și nu se încălzea prea tare, dimpotrivă apa trebuia să aibă o temperatură mai scăzută („călâie”) pentru ca, astfel, copilul să fie vioi sau sprinten și isteț, iar viața lui să fie liniștită, nu agitată ca apa care fierbe. Oala era adusă de cumătra cea mare sau de nașă, iar aceasta puneă în apa din oală următoarele plante sau semințe din plante: busuioc, câteva fire de grâu, mărar, mîntă, romaniță, mac, de cânepă și una sau mai multe pene de pasăre. Fiecare avea o însemnătate aparte, astfel: busuiocul era pus ca pruncul să miroasă frumos și să fie atrăgător ca busuiocul, grăul pentru bogăție, mînta și romanița pentru a crește frumos și sănătos, macul pentru a dormi bine, penele ca să fie ușor ca ele și viața să-i fie mai ușoară. Apoi apa din oală se turna într-o covată sau albie, se mai puneau diverse obiecte cu rol bine definit ca lapte, zahăr, bani de argint, etc, și abia apoi se scâldea copilul. După îmbăiat apa din baie se scotea din casă cu o deosebită solemnitate. „Cumătra, nașa sau soția nașului lua o lumânare aprinsă într-o mână și în cealaltă o ploscă de lut cu vin sau rachiul și mergeau în urma moașei care ducea albia cu apă”⁴. Ea era urmată de toate femeile prezente. Femeile se țineau de mână, dansând un dans ceremonial. Apa se vărsa într-o vale, într-un râu, iar, dacă nu exista această posibilitate, în apropiere, în grădină, pe straturi sau în livadă, la rădăcina unui pom tânăr. În timpul dansului se strigau strigături adecvate momentului.

După ce terminau și cu această parte a ceremonialului, se cinsteau cu vinul sau cu rachiul din ploscă apoi, pline de voie bună intrau în casă, unde îi regăseau pe bărbați și petrecerea cumetriei continua cu mîncare, băutură, cântec și uneori și joc.

Mergând mai departe pe firul obiceiurilor din jurul momentelor importate din viața omului, ne oprim asupra nunții. Un loc aparte în cadrul ceramicii tradiționale îl ocupă ulcioarele de nuntă, care se constituie în obiecte importante de recuzită în secvențele spectacolului nunții, astfel, la pețire, viitorul mire își trimitea pețitorii la părinții fetei cu o ploscă sau un ulcior cu vin sau rachiul. Dacă părinții fetei beau din ulcior, era semn că au primit pețirea. „Ulcioarele de nuntă se comandau de către mire, care le folosea și pentru *chemarea la nuntă*, secvență care se petrecea joia, în săptămâna nunții”⁵. Acesta, plin cu vin, era purtat de către vorniceii. Dacă se bea din el de către cei care erau invitați la nuntă, însemna că invitația era acceptată. De asemenea, ulciorul era utilizat și la petrecerea de sâmbătă seara (din prețuia cununiei) și la petrecerea de la „masa mare”, „menită să consfințească unirea

⁴ *Ibidem*, p. 163.

⁵ *Ibidem*, p. 84.

mirelui și a miresei precum și înrudirea neamurilor”⁶. Din ulciorul plin cu vin (ca simbol al belșugului) trebuiau să bea mai întâi mirii, apoi nașii și părinții.

În ansamblul ceramicii tradiționale românești, ulcioarele de nuntă ocupă un loc deosebit. Ornamentele ce caracterizează ulcioarele de nuntă sunt: geometrice (crucea, cercul, romb, spirala), zoomorfe (cocoșul, păunul, barza, câinele, șarpele, calul), astrale (stele), vegetale (bradul, pomul vieții, flori). Culorile frecvent folosite sunt de la alb, galben auriu, portocaliu până la roșu și verde, iar formele sunt desăvârșite prin frumusețe și unicitate. Ulcioarele reliefează trăsături ale creației țărănești, cum ar fi originalitatea, continuitatea, specificul etnic, funcționalitatea și nu în ultimul rând, virtuțile artistice.

Dintre toate recipientele pentru păstrat sau pentru băut lichide, plosca (poate fi din lemn, metal, dar și ceramică) are cele mai evidente trăsături feminine-antropomorfe. Deși îndeplinește același rol în cadrul unei nunți ca și ulciorul trebuie remarcat faptul că vorniceii, cel al mirelui și cel al miresei, care fac chemările la nuntă, unul poartă toiagul (steagul), ca marcă a mirelui, iar celălalt plosca, semn al miresei, iar băutul din ploscă de către cei invitați, ca și în cazul ulciorului de nuntă, semnifică acceptarea de participare la nuntă.

Un alt moment important din viața omului este finitudinea existenței umane, adică moartea. „În obiceiurile de înmormântare la români este larg răspândită și spargerea ritualică a unui vas de lut, de sicriul celui dispărut”⁷. Acest lucru se făcea la scoaterea sicriului din casă.

Confecționarea și spargerea oalei de pământ au fost asemuite cu nașterea și moartea omului. Oala arsă în cuptor are viață și, ca urmare, poate fi jertfită. Oala poate adăposti spirite potrivnice și de aceea, în nopțile și zilele cât stă mortul în casă, oalele stăteau întoarse cu gura în jos. Una singură era lăsată cu gura în sus, care se punea, de obicei sub sicriu. Rolul ei era că dacă sufletul obosește în perioada asta, cât stă în casă, să aibă unde se odihni. Și, ca nu cumva, în momentul în care era scos afară din casă, el să fie la odihnă și să rămână între cele două lumi, oala era spartă, pentru ca sufletul să se trezească și să o ia după sicriu. Sau se considera că era păcălit în acest fel sufletul, și, ca să nu se întoarcă în trup să-l transforme în moroi, era așezată această oală goală pe care sufletul o ocupa, până ce mortul era scos din casă. Absolut toate aceste obiceiuri ce aveau loc în perioada celor trei zile erau destinate să îndrume sufletul să „pornească pe drumul corect”.

Etnograful Ion Ghinoiu susținea că există un paralelism interesant între om, ou și oală: „În graiul popular verbul a sparge a devenit sinonim cu sfârșitul sau moartea oricărui obiect sau fenomen personificat. Moare sau se sparge

⁶ *Ibidem*, p. 85.

⁷ Ion Vlăduțiu, *Etnografia Românească*, București, Editura Științifică, 1973, p. 411.

până și necazul când, din întâmplare, se sfărâmă un vas din lut. Întrucât adăposturile privilegiate ale sufletului sunt, fie lipsite de ieșiri (oul), fie prevăzute cu o singură gaură (oala de lut), singura soluție a eliberării acestuia este distrugerea violentă a sălașului locuit: ciocnitul oului la Paște, spargerea oalei la scoaterea mortului din casă. Paralelismul dintre oală, ou - adăposturi care trebuie sparte pentru eliberarea sufletului și om este exprimat de zicalele: *Omul e ca oul- plăpând, expus morții în orice moment sau i s-a spart oala - vorbă populară pentru „a murit”*⁸.

În afara momentelor importante din viața omului în care era utilizată ceramica, mai sunt și alte obiceiuri ce implică utilizarea vaselor de ceramică.

În zona noastră se utilizau vase de lut speciale în care se împărțea mâncarea, cu ocazia Moșilor. Aceste vase, numite simplu „oale de moși”, de la „Moși”, erau, de obicei, de culoare mai închisă, acestea având un pronunțat caracter ritualic. Pe lângă pomenirea în biserică, împărțirea mâncării în aceste vase speciale trimite o dată în plus spre valoarea spirituală a gestului de milostenie ascuns în masa de pomană.

În tradiția creștină românească, Sâmbăta Rusaliilor este ziua de pomenire a morților sau „Moșii de Vară”. Pentru odihna celor dragi se dau de pomană străchini de lut cu mâncare specifică, alături de o cană cu vin și o lingură de lemn, totul însoțit și de o lumânare aprinsă. Azi împărțim în vase alese însă unii oameni împart întotdeauna și câteva străchini și căni de lut cu linguri de lemn că se spune că „sunt mai bine primite”.

Înainte vreme se produceau foarte multe vase de ceramică, aproape fiecare familie având un cuptor mic pentru ars ceramica unde își producea propriile vase. Mai apoi, au rămas câte un olar sau doi pe sat, ca mai apoi doar centre de olărit ale comunelor sau zonelor să mai funcționeze, iar în prezent mai avem 2 sau 3 olari care nu mai produc oale, nefiind rentabil, dar oricând dornici pentru demonstrații și pentru a învăța pe doritorii care sunt foarte puțini.

Mulțimea vaselor produse se poate explica în obiceiurile de la nuntă sau de la înmormântare când acestea erau sparte, ambele situații având semnificații proprii: în primul caz pentru că se spunea că cioburile aduc fericire și prosperitate și la înmormântare pentru motivul expus mai sus. Multe vase se spărgeau și înaintea începerii posturilor, pentru ca bucatele mâncate să nu fie puse din greșeală într-un vas vechi și să se spurce cu mâncare „de dulce”. Astfel, oalele vechi se adunau undeva în curte și se spărgeau cu un ciomag, fiind apoi înlocuite cu altele noi. Se mergea până într-acolo încât, până și

---

⁸ Ion Ghinoiu, *Calendarul țaranului român. Zile și Mituri*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2019.

prepeleacul (par cu câteva ramuri în vârful cărora erau agățate oalele cu gura în jos, ca să se scurgă apa, după ce au fost spălate) era distrus, pentru a nu spurca noile vase.

Un obicei străvechi legat de olărit din zona etnografică Buzău este cel semnalat de Cecilia Petrescu de la Mânzălești (binecunoscut centru de olărit) care vorbește despre obiceiul îngropării unei căni din lut ars sub o troiță din lemn.

Astfel, înainte de a fi construită troița, la o jumătate de metru adâncime, se așeza un vas din lut ars de mărime normală despre care se zice că îndeplinea dorințe. „Prin îngroparea unei ulcele la baza troiței, rugăciunea unei mame spusă cu toată credința se îndeplinea. Pentru ce era rugăciunea? În primul rând pentru sănătatea copiilor ei, pe urmă pentru înțelegere și o soartă mai bună”⁹.

---

⁹ Informator Cecilia Petrescu din Mânzălești, 2022.